

Срђан Вучинић

ПЕРВЕРЗИЈА И ИМАГИНАЦИЈА

Дејан Вукићевић: *Короџа*, Народна књига — Алфа, Београд 1998.

Приче Дејана Вукићевића не оскудевају свим оним литерарним алузијама и асоцијацијама које се уклапају у нови тренд, или нову текстуалност српске прозе 90-их. Омажи Борхесу и Павићу, читав циклус мини-прича писан по узору на Хармсове *Случајеве*, покушаји пастиширања Гогољевог сказа, или дијалог са Томасом Маном (у причи „Фирентинска смрт“) — само су најочљивији од трагова који нам откривају аутора у знатној мери ослоњеног на ерудицију и артифицијелност приповедања. Али техника палимпсеста, рекао бих, није од суштинске важности за ову збирку прича. Више је, у овом случају, реч о украсном детаљу са модних писта, него о аутентичном пориву текста. Зато разговор о фантастици библиотеке остављам за неку другу, зрелију прилику.

Сем интертекстуалног, *Короџа* поседује и један далеко занимљивији слој. Назив нам јасно сугерише тему смрти која доминира збирком. Ако бисмо рекли да је то страх од смрти, закључак би био непрецизан и недовољан. Као својеврсни лајт-мотив књиге провлачи се натпис са Мазачове слике распећа, речи људског костура: „Оно што си ти, ја сам био, оно што сам ја, ти ћеш бити.“ Недвосмислено решење загонетке призива свест о пролазности, и то муњевитој, свепрождирућој, која ниједног смисленог трага не оставља људском боравку на земљи. У краткој причи „Никад није касно“ један затвореник покушава да изврши самоубиство, лекари га једва спасавају. Истог тренутка сазнајемо да је то осуђеник на смрт над којим за неколико минута треба да се извр-

ши егзекуција. Поента је шокантна јер у подсвести назиремо њен дубљи смисао: тај кратки тренутак грча, то узалудно магновење је слика егзи-стенције, сажета али тачна. Знатно развијенију метафору целине трајања налазимо у сјајној минијатури „Испод капака”. На једној и по страни протиче поред нас нечији живот, као Хераклитова река у коју се, по неким тумачењима, чак ниједном не може стати, јер она у исто време и јесте и није. Ту непостојану реку подражавају саме реченице, у оквиру сваке од њих строглолаво јуре године, смењују се животна раздобља: на почетку једне, јунак држи у наручју своје тек рођено дете — када га спусти, биће то младић који са девојком одлази на море. Оно што је у уводним причама сажето у метафору, у преосталом приповедању као да се по неком прећутном договору подразумева, и од стране јунака, и од читалаца. Корота се не може скинути или обући, она је уписана у нашој кожи, а свест о постављеним границама одјекује попут гужбалице искуством свакога од нас.

На једном, можда и најсуморнијем месту у *Знаковима поред њуша*, Андрић пореди ову нашу планету са собом за умирање каква у великим болницама служи за оне којима је остало свега још неколико са-ти. У једној од соба за умирање обитавају и ликови *Короше*, свесни да је тренутак који им је додељен прекратак за било какво смислено утопијско започињање. Границе Стварања, вредности и трајања затворене су; на њима стоји Мазачов костур клепећући добру стару песму. Али ту није и крај приповедања: Вукићевићеви јунаци не мирсе се са луцидним и прибраним ишчекивањем смрти. Већина њих изводи неку врсту метафизичке побуне, у намери да се поредак универзума (дело Бога или Природе, свеједно) барем на тренутак избаци из колосека. Да се фарса Стварања исмеје, збуни или пак поништи. Професор филозофије из приче „Прелазак” затиче се у циганској заједници, у међупростору реалног и ониричког он мења властита идентитет. Други побуњеници знатно су амбициознији. Поништитељ (из истоимене приче) проповеда Контра-Стварање. Његова огромна картотека са именима свих људи које треба „поништити” у первертованом виду евоцира Јахвеову заповест из *Посјања* (штета што је необудљивим крајем и сам аутор постао поништитељ једне одличне замисли). Астроном Анастас Петручевић, у причи „Необични нестанци мог деде”, као завет преноси на свог унука идеју о колективном самоубиству — опет је реч о бунтовничком преокретању значења „конструктивне” јудео-хришћанске митологије. Избацили Земљину куглу из лежишта, покренути планету таквом брзином да време стане, или путовати непрестано ка западу да би се избегло старење — само су неке од замисли које живе ликови *Короше*. И ма колико сумануто изгледале, оне су део једног препознатљивог простора, с оне стране стварања и стварности, једног паралелног универзума духа чије постојање аутор, са више или мање успеха, наговештава у читавој збирци. Лађа, најдовршенији и, рекао бих, најсамосвојнији лик међу свим метафизичким ексцентрицима *Короше*, без обзира на околности намеће свету властита правила игре. Хировитост њене нарави, као и ореол натприродног у њеном бићу (необјашњива нестајања и поновна појављивања) добијају прави смисао у чулном: Лађа је отелотворење еротске фан-

тазије јунака, његовог првог, дечачког доживљаја пути. Својом појавом, путеном и мистичном у исти мах, она је осврт жудње ка изгубљеном врту детињству у којем принцип задовољства још увек суверено влада над принципом реалности. Тиме је патос побуне, маскиран лирским, на свим ненаметљив начин доведен до једног од својих врхунаца.

Сам феномен метафизичке побуне стар је вероватно колико и повест људског рода; налазимо га у небројеним варијацијама, школама, покретима и личностима, стварним или фиктивним, од гностика, преко Маркиза де Сада, па до инжењера Кирилова (из *Нечистих сила*), заљубљеног у живот, који се убија да би постао „човекобог”. Налазимо га и у политичком екстремизму: нпр. борбеном покличу Франкових фашиста „Живела смрт!”, или чину шпанских комуниста који су током истог грађанског рата у једном мртвачком сандуку натрипаном камењем „сачували Бога”. (Прави каталог модерних Прометеја свих врста је несумњиво Камијев *Побуњени човек*.) Ако бисмо пробали да направимо неку врсту аналогије, пориви јунака *Короије*, па и њиховог аутора, већ на први поглед спарују се са сладострасним грчем Божанственог Маркиза, са тим вриском и неутаживим вапајем за свеопштом космичком перверзијом. „Њу бих желео да обешчастим... да је једном речју увредим у њеним делима”, узвикује Де Сад мислећи наравно на Природу. Овај науум, у који драги гост Бастиље уграђује потоке крви и сперме својих порнографских романа, уз нескривени ентузијазам опседа и свет *Короије*. Тако је средишњи мотив приче „Кентаур” содомија, док се кроз остале, са не малом дозом хедонизма, провлаче педофилија, канибализам, копрофилија...

Оно што, међутим, на најбољим страницама збирке Вукићевићу полази за руком, управо је обуздавање „ђавола перверзије”, сублимисање примарног нагона фантазијом и приповедачким умећем. Сексуално општење човека са ждребицом у „Кентауру”, као и продукт њихове копулације, нису уједно и смисао ове композиционо и стилски бриљантно изведене приче. Низањем симбола, лаконски наговештених у форми дијалога, аутор нас промишљено уводи у слојевиту фантазмагорију у којој митолошка позадина, слутње и сновиђења подупиру причу о прераном сазревању двоје деце. На самом почетку девојчица вришти у сну, када је питају зашто, одговара да је сањала „једно чедовиште”. Ова реч-монструм не само да наговештава даље догађаје, она дефинише један *кентаурски* проседе којим се потиру границе психолошки уверљивог митолошки релевантног. „Чедовиште” нам открива перверзију која је поетизована, оплемењена имагинацијом. Пример каналисања абнормалног формом сусрећемо и у причи „Пандемонијум”. То је описан феномен који психопатологија назива дереализацијом: цео свет руши се пред главним јунаком као кула од карата, више се не може разазнати ко су прави људи, а ко инкарнације ђавола. Па ипак, хуморним елементима и ироничним отклоном, писац нам омогућава да се не изгубимо у психотичном мраку болесне особе.

Ма колико страстан био зов побуне, причање служи да би ублажило њене амбисе, да би припитомило тмину, десадовску и било коју другу. Јер крајња, сива перверзија подједнако је погубна и досадна. А

нама рођацима смрти обученим у короту сопствене коже, пред клепетањем Мазачовог костура не преостаје много тога — уметничка фикција је вероватно један од безболнијих путева. Можда је чак у праву Јонеско, када каже да би управо књижевност „морала да помогне човеку да нађе своје место између овога и онога света”.

Бавећи се аспектом књиге који привлачи више од свих осталих, вероватно сам пропустио да направим потпунији критички увид у њу. И поред свих врлина које сам навео, које су добрим делом и подстакле овај текст, Вукићевићева проза поседује и доста мана. Има ту немарно исписаних редова, па и читавих страна, испразног поигравања идејама и формом. Посебно је уочљива недовољна строгост у селекцији — нашле су се у *Короти* приче којима ни по тематском опредељењу, ни по вредности ту није место. Верујем да друга књига, уз мање самозаљубљености и више аскетизма, може довести до пуног сјаја импулсе перверзије и имагинације, и тиме аутентично биће прозе о којој смо говорили.